

ЛІНА МАЛИШ,

доктор соціологічних наук, доцент кафедри соціології Національного університету «Києво-Могилянська академія» (04070, Київ, вул. Волоська, 8/5)

LINA MALYSH,

Doctor of Sciences in Sociology, Associate Professor at the Department of Sociology, National University of Kyiv Mohyla Academy (8/5, Voloska St., Kyiv, 04070)

malysh.lina@ukma.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-3155-320>

Війна в Україні у сприйнятті населення країн ЄС

Населення України ще до першої фази російського вторгнення відчувало тривогу з приводу можливості розгортання у країні різних форм збройних конфліктів, а значна його частина декларувала готовність до захисту власної країни. Від часу російського вторгнення на Сході та анексії Криму ці настрої очікувано набували дедалі яскравішого вираження. (детальніше у: [Малиш, 2022]).

Після початку війни чимало українських громадян змушені були шукати притулок у європейських країнах, керівництво яких ухвалило шерек пакетів санкцій проти РФ і надало значну фінансову та військову допомогу Україні. При цьому політика урядів демократичних європейських країн, на відміну від авторитарних, спирається на волевиявлення громадян, враховуючи їхні очікування та потреби. Відтак обізнаність європейців щодо ситуації в Україні та їхнє бажання підтримати боротьбу українців проти агресорів утворюють потужний поштовх для прийняття рішень на користь укріплення позицій нашої країни.

У квітні 2022 року Європейською комісією було ініційовано дослідження думок населення країн ЄС стосовно війни в Україні, яке дало змогу зафіксувати розподіли відповідей на низку запитань із цього приводу [European Commission, 2022]. Разом із тим зібрані дані потребують ґрунтовнішого аналізу, узагальнення та інтерпретації у контексті розбудови стратегії ефективної взаємодії з європейськими партнерами. Звідси мету цієї статті становить визначення основних трендів думок мешканців території ЄС щодо російсько-української війни та з'ясування міри їхньої крос-культурної варіативності.

Дані та змінні

Визначення думок населення європейських країн щодо війни в Україні здійснювалось на масиві даних соціологічного дослідження «Відповідь ЄС на війну

в Україні», проведеного компанією Ipsos European Public Affairs на замовлення Європейської комісії у квітні 2022 року¹.

Дослідження реалізовано у вигляді короткого опитування (так званого опитування-спалаху) в рамках проекту Євробарометра (The Flash Eurobarometer). Опитування такого ґтибу були започатковані наприкінці 80-х років минулого сторіччя задля одночасного висвітлення думок населення всіх країн ЄС з певних питань, хоча подекуди перелік країн-учасниць залежно від теми міг звужуватись або, навпаки, розширюватись. Перевагою такого способу збирання даних є оперативність реагування на інформаційні запити, породжені викликами часу. Водночас обмеження опитувань-спалахів зумовлене проведенням їх за описовим дизайном, спрямованим радше на окреслення контурів певної ситуації. Завдяки такій стратегії здійснюється пошук відправних точок для подальших розвідок, які вможливають ґрунтовне пояснення висвітлених закономірностей.

У розглядуваному 506-ому випуску проекту генеральну сукупність становили громадяни 27 країн-членів ЄС віком 15 років і старші². Дані збирали шляхом самозаповнення респондентами інтернет-опитувальника (Computer Assisted Web Interview, CAWI). Для формування вибірки було використано онлайн-панелі Ipsos та їхню партнерську мережу, квоти визначали за такими параметрами, як вікова категорія, ґендер, географічний регіон³. Загальна кількість кейсів після редагування масиву становила $N = 26053$.

Задля створення цілісного уявлення про сприйняття населенням європейських країн війни в Україні з масиву даних було відібрано дві групи індикаторів, кожна з яких включала по дві підгрупи.

Перша група показників характеризує *інформаційний аспект сприйняття ситуації* військової аґресії з боку РФ.

До її першої підгрупи, своєю чергою, включено індикатори *залучення до подій в Україні*, що відображають актуальність інформації про них для індивідів, які мешкають у країнах ЄС. Відповідні запитання в опитувальнику, кожне з яких мало п'ятибальну шкалу (1 — кілька разів на день, 2 — раз на день, 3 — кілька разів на тиждень, 4 — менш часто, 5 — ніколи), були такими:

- Як часто ви переглядаєте новини, пов'язані з війною в Україні?
- Як часто ви обговорюєте війну в Україні з друзями та родичами?

До другої підгрупи віднесено змінні, які фіксують *довіру громадян до різних джерел інформації про війну в Україні*. Зокрема, респондентів просили оцінити їхню довіру («Загалом, наскільки ви довіряєте таким джерелам інформації щодо війни в Україні?», — за шкалою 1 — повністю довіряю, 2 — радше довіряю, 3 — радше не довіряю, 4 — зовсім не довіряю) до національних владних органів, європейських владних органів, громадських організацій, журналістів, соціальних медіа.

1 Польовий етап дослідження тривав з 13 до 20 квітня 2022 року.

2 Типовий обсяг вибірки по країнах становив 500–1000 респондентів.

3 Похибка вибірки не перевищувала 4,4% (для $N \approx 500$) та 3,1 (для $N \approx 1000$).

Друга група індикаторів відповідала *діяльній компоненті сприйняття ситуації*, вказуючи на уявлення індивідів про засоби розв'язання проблеми.

До першої підгрупи належать показники *підтримки заходів, анонсованих ЄС після початку війни в Україні*. Пряме запитання («Для кожного з наведених далі заходів, які були оголошені Європейським Союзом у відповідь на війну в Україні, скажіть, схвалюєте ви їх чи ні?») включало стосувалися таких дій, що мали оцінюватись за 4-бальною шкалою (1 — повністю підтримую, 2 — радше підтримую, 3 — радше не підтримую, 4 — зовсім не підтримую): економічні санкції проти РФ; санкції проти російських багатіїв (олігархів); фінансова підтримка України; фінансування закупівель та постачання військової техніки в Україну; надання гуманітарної допомоги постраждалим від війни; заборона державним російським ЗМІ (таким, як Russia Today і Супутник) мовлення в ЄС; прийом людей, які тікають від війни, до Європейського Союзу.

Друга підгрупа індикаторів уможливлювала оцінку респондентами *задоволеності реакцією ключових суб'єктів впливу на війну в Україні*. Відповідне пряме запитання («Наскільки ви задоволені або незадоволені тим, як реагують на війну в Україні наступні...?») передбачало такий перелік акторів: національні органи влади, ЄС, НАТО, ООН, США, громадяни власної країни. Відповіді передбачали 4-бальну шкалу, де 1 — дуже задоволений, 2 — радше задоволений, 3 — радше незадоволений, 4 — геть незадоволений.

Стратегія аналізу даних полягала у зверненні до макроодиниць аналізу, презентованих окремими європейськими країнами, для яких визначались узагальнювальні характеристики інформаційного та діяльнісного аспектів ставлення до війни в Україні.

У межах опису інформаційного аспекту ставлення до війни в Україні було вжито такі показники.

Для визначення рівня інформаційного залучення мешканців кожної з країн ЄС до подій в Україні було підраховано середні значення обох індикаторів із першої підгрупи (частоти перегляду новин та їх обговорення), перекодованих за шкалою, де 0 відповідав альтернативі «ніколи», а максимальне значення 4 — варіанту відповіді «кілька разів на день».

Ці дані було доповнено інформацію щодо загального рівня довіри до окремих джерел інформації. Він відповідав різниці між частками осіб, які висловлювали довіру (повну або часткову) та недовіру (повну або часткову) до певного джерела з переліку. Оскільки впливовість різних каналів новин суттєво різнилася, то такий підхід уможливлював крос-культурне порівняння та визначення загальної авторитетності кожного з них.

В описі діяльнісного аспекту сприйняття війни в Україні було встановлено, що змінні, що становили кожну з підгруп індикаторів, утворювали у її межах одну латентну змінну. Так, після перекодування змінних у підгрупах таким чином, щоб вони мали прямий ключ (максимальні задоволеність та підтримка заходів відповідали значенню 4, а мінімальні дорівнювали 1) засобами фактор-

ного аналізу виокремлювалось по одному фактору в кожній підгрупі¹. Тобто опитані приблизно однаково підтримували різні дії, анонсовані ЄС, так само і їхня задоволеність реакціями окремих суб'єктів впливу виявилася подібною.

Рівень узгодженості змінних у межах факторів також був достатнім: для підтримки заходів, оголошених ЄС, α Кронбаха по масиву загалом досягла 0,900, варіюючи у рамках країн у межах [0,835; 0,921]. В окремих країнах видалення окремих змінних із загального переліку дуже незначною мірою поліпшувало узгодженість решти (менш як 0,01); тому для подальшої побудови узагальнювального показника було вирішено залишити всі шість індикаторів із підгрупи. Його обчислювали як середнє валідних значень змінних із переліку.

Для задоволеності реакціями на війну ключових суб'єктів впливу узгодженість змінних у підгрупі виявилась дещо нижчою: α Кронбаха по масиву загалом становила 0,873, а її варіативність, навпаки, була суттєвішою [0,696; 0,905]. Показники у межах підгрупи здебільшого узгоджувались, видалення окремих із них підвищувало узгодженість показника не більш як на 0,012. Винятком становили Греція, Болгарія та Словаччини, але й там значення α Кронбаха зростало максимум на 0,044. Відповідно, для індикаторів підгрупи також було обчислено узагальнювальний показник, який відповідав середньому їхніх валідних значень.

Таким чином, для опису сприйняття населенням європейських країн війни в Україні було використано 9 узагальнювальних показників: 7 для визначення його інформаційного аспектів, а ще 2 — для діяльнісного.

Інформаційний аспект сприйняття війни в Україні населенням європейських країн

Підґрунтям для формування сприйняття певних феноменів і явищ є обізнаність щодо них. Відтак залучення до подій в Україні завдяки відстежуванню новин та обговоренню їх у найближчому оточенні, формує оцінки ефективності дій тих чи тих суб'єктів. Згідно з таблицею 1, для європейців актуальність війни у нашій країні є достатньо значною. Для перегляду новин з України найнижче середнє значення змінної становить 2,54, а для їх обговорення — 1,85. З огляду на те, що середні значення обох змінних у різних країнах можуть варіювати у діапазоні від 0 до 4, у першому випадку це навіть перевищує середнє значення шкали ознаки, а у другому — наближається до нього. Серед усіх опитаних європейців ці показники становили, відповідно, 2,91 та 2,3, що також свідчить про їхню стурбованість ситуацією.

Водночас інтересові населення європейських країн властива деяка пасивність: новини переглядають частіше, аніж потім обговорюють їх. Тобто аномальні соціальні практики інтенсивних збройних конфліктів, як, утім, і будь-які нерутинні форми взаємодій, привертають увагу людей. Рефлексія з їх приводу виникає дещо рідше: найвищі середні значення частоти дискусій з приводу вій-

1 Для обох підгруп змінних факторні рішення мали прийнятні характеристики. Для підтримки оголошених ЄС заходів КМО = 0,885, критерій сферичності Бартлета мав $p < 0,001$; для задоволеності діяльністю різних суб'єктів КМО = 0,873, критерій сферичності Бартлета мав $p < 0,001$.

ни в Україні не досягають рівня середніх для перегляду новин про неї (2,79 проти 3,35 відповідно) (див. табл. 1).

Таблиця 1

Інформаційне залучення населення європейських країн до подій в Україні

Країна	Перегляд новин про Україну		Країна	Обговорення війни в Україні		ρ
	С	СВ		С	СВ	
Італія	3,35	0,92	Італія	2,79	1,13	0,628
Литва	3,24	1,02	Литва	2,71	1,10	0,537
Польща	3,22	0,97	Польща	2,70	1,09	0,616
Фінляндія	3,21	1	Болгарія	2,50	1,17	0,654
Португалія	3,16	1,04	Португалія	2,48	1,21	0,553
Естонія	3,16	1,05	Естонія	2,46	1,14	0,584
Швеція	3,02	1,05	Румунія	2,43	1,18	0,716
Ірландія	2,99	1,04	Ірландія	2,42	1,09	0,592
Німеччина	2,97	1,07	Іспанія	2,40	1,14	0,636
Данія	2,97	1,07	Латвія	2,37	1,16	0,596
Латвія	2,97	1,14	Кіпр	2,35	1,14	0,614
Болгарія	2,97	1,12	Фінляндія	2,34	1,09	0,535
Іспанія	2,95	1,08	Швеція	2,34	1,05	0,543
Румунія	2,91	1,15	Греція	2,32	1,20	0,615
Хорватія	2,89	1,1	Мальта	2,32	1,13	0,543
Нідерланди	2,83	1,08	Німеччина	2,31	1,11	0,564
Мальта	2,82	1,07	Словаччина	2,28	1,18	0,647
Кіпр	2,78	1,17	Хорватія	2,25	1,08	0,647
Австрія	2,76	1,09	Данія	2,22	1,08	0,486
Люксембург	2,72	1,17	Люксембург	2,20	1,12	0,672
Греція	2,70	1,16	Чехія	2,20	1,14	0,603
Франція	2,66	1,11	Австрія	2,16	1,05	0,566
Бельгія	2,65	1,10	Нідерланди	1,99	1,03	0,511
Чехія	2,65	1,21	Словенія	1,96	1,06	0,588
Угорщина	2,65	1,12	Франція	1,94	1,08	0,606
Словенія	2,56	1,12	Угорщина	1,89	1,08	0,562
Словаччина	2,54	1,30	Бельгія	1,85	1,05	0,546
По ЄС	2,91	1,11	По ЄС	2,30	1,13	0,605

Примітки: С — середнє значення показника;
СВ — стандартне відхилення показника;
 ρ — зв’язок між обома зазначеними показниками, ρ Спірмена;
кольором виділено країни, які мають найвищі значення обох показників.

Різких крос-культурних відмінностей в інформаційному залученні до подій в Україні відзначено не було: середні обох показників по країнах варіювали у межах ± 1 стандартного відхилення від середніх значень по ЄС у цілому. Загальна тенденція полягала в тому, що і поінформованість, і рефлексія щодо

російсько-української війни були більш властиві країнам із значною кількістю українських біженців. Значення коефіцієнту кореляції ρ Спірмена між кількістю українських мігрантів у країнах, а також їхньою кількістю на 1000 осіб їхнього населення та частотою перегляду новин сягали, відповідно, 0,391 та 0,393. Сила зв'язку між вказаними показниками та інтенсивністю обговорення подій в Україні була подібною (ρ Спірмена становило 0,324 та 0,361)¹.

Водночас помірна сила зв'язку між параметрами не суперечила й певній варіативності кейсів у межах описаного вище тренду. Так, і активність населення із пошуку інформації про війну в Україні, і рефлексія з цього приводу виявилися найвищими з-поміж усіх інших країн-членів ЄС у трьох з них — Італії, Литві, Польщі. Якщо у Польщі було зареєстровано найбільші обсяги біженців з України (на початок 2023 року понад 1,5 млн) [Operational Data Portal, 2023], то в Італії та Литві їх було суттєво менше, ніж у Німеччині та Чехії (близько 172 тис. і 75 тис. проти приблизно 1 млн та 0,5 млн). Попри це, рівень інформаційного залучення у двох останніх країнах був нижчим, ніж у двох перших.

Так само найбільше українських мігрантів на 1000 осіб населення країни припадало в Естонії та Чехії (50,8 та 47,3), а в Польщі та Литві ці цифри становили 41,5 і 26,8 відповідно. Натомість в Італії вказане співвідношення досягло лише 2,9, хоча інформаційне залучення громадян до подій в Україні там було найвищим з-поміж усіх країн ЄС. Можна припустити, що певний вплив на інформаційні аспекти сприйняття війни в Україні здійснювало проживання в Італії чималої кількості мігрантів ще до війни — за даними Світового Банку, на 2017 рік їх було близько 232 тис., що становило найвище значення показника серед країн-членів ЄС [Lücke, Saha, 2019: p. 9]. Проте перевірка цього припущення, як і ґрунтовне пояснення рівня зацікавленості тематикою російської агресії в певній країні, потребує звернення до широкого кола джерел, що не входило до завдань цієї розвідки.

Крім вже відзначеної різниці у частоті перегляду та обговоренні новин про них дещо варіює між країнами й сила зв'язку між показниками. Найвищою вона була в Румунії ($\rho = 0,716$), а найнижчою — в Данії ($\rho = 0,486$). При цьому вищі середні значення обох показників не обов'язково зумовлюють і більшу щільність зв'язку між ними. Із трьох країн, де середні обох показників були максимальними серед зафіксованих у ЄС, в Італії та Польщі кореляція між ними виявилася вищою, ніж у Литві (0,628 та 0,616 проти 0,537). Водночас зв'язок між показниками все ж лишався достатньо сильним (ρ по ЄС у цілому дорівнює 0,605) — значна поінформованість про події в Україні призводила до рефлексії про них. Тобто контингенти осіб, утворені тими, хто цікавиться новинами, й тими, хто обговорює їхній зміст із оточенням унаслідок його важливості, доволі значною мірою збігалися, хоча певні відмінності між ними зберігалися.

Якщо залучення до пов'язаної з війною в Україні частини інформаційного поля не мало яскравих крос-культурних особливостей, то розбіжності у довірі до джерел, з яких надходять звістки про поточні події, виражені значно суттє-

1 Тут і далі значимість коефіцієнтів кореляції ρ Спірмена на рівні $p \leq 0,001$.

віше. Неоднаковою виявилась і вага самих суб’єктів, які транслюють відомості про перебіг військової кампанії (табл. 2).

Таблиця 2

Довіра населення європейських країн до окремих джерел інформації про війну в Україні

Країна	Органи вла- ди	Європейські органи влади	Громадські організації	Журналісти	Соціальні медіа
Фінляндія	83,1	74,9	52,4	46,8	-33,2
Португалія	71,6	72,4	65,6	51,6	-25,8
Данія	66,8	60,6	32,9	40,5	-20,7
Естонія	65,1	58,9	30,9	41,9	-9,6
Швеція	59,1	56,8	16,7	31,9	-45,0
Ірландія	53,0	53,1	38,5	34,9	-40,2
Нідерланди	52,7	52,6	17,6	52,7	-29,6
Литва	51,0	56,0	55,4	31,3	5,6
Франція	42,0	38,2	41,3	22,5	-48,4
Бельгія	41,1	41,9	27,9	30,4	-49,9
Німеччина	38,6	37,9	6,2	27,5	-42,9
Латвія	36,1	42,8	25,6	23,7	-12,6
Люксембург	35,2	25,7	22,8	8,3	-42,7
Мальта	34,2	58,8	44,6	39,9	-21,3
Румунія	28,4	41,9	25,2	12,9	-21,8
Австрія	27,5	21,5	5,3	16,1	-44,9
Чехія	27,0	17,2	5,9	-5,5	-34,8
Італія	25,8	27,4	11,5	-0,9	-46,2
Іспанія	19,9	28,0	33,0	21,6	-36,1
Хорватія	15,5	27,9	28,2	4,8	-19,0
Польща	12,5	34,6	44,0	38,0	11,9
Угорщина	-5,0	23,4	14,9	-22,4	-39,8
Словаччина	-8,5	2,90	-2,3	-13,4	-46,2
Кіпр	-9,3	-12,8	-19,0	-32,1	-39,7
Словенія	-11,7	5,5	-17,0	-11,5	-44,0
Греція	-21,5	-21,4	-53,5	-53,0	-27,7
Болгарія	-26,5	-14,5	-2,2	-25,9	-21,0
По ЄС	30,3	34,3	20,5	15,8	-30,4

Примітки: показники у таблиці становлять різницю у частці населення певної країни, яка довіряє (повністю чи частково) та не довіряє (повністю або частково) певному джерелу інформації;
сірим вирізнено країни з суттєвим домінуванням довіри до джерела (понад 50 відсотків різниці);
блідним сірим вирізнено країни, де недовіра превалює над довірою, для соціальних медіа — суттєво (понад 40 відсотків різниці).

Найбільш поважними комунікаторами виявилися органи влади — як національні, так і європейські. По всьому масиву частка тих, хто їм довіряє, на 30,3%

та 34,3% відповідно перевищувала частку тих, хто не відчував довіри до них. Однак варіаційний розмах показника довіри до органів національної влади був дещо більшим (перший перебуває у межах [-26,5; 83,1], проти другого у межах [-21,4; 74,9]), а це 109,6 пункта, тоді як для європейських органів влади він становив 96,3 пункта.

Наступне за значущістю джерело даних становили громадські організації, для яких загальний по ЄС рівень довіри досягає 20,5. Тут варто вказати на те, що на зниження показника вплинула значна недовіра до громадських організацій із боку населення Греції. Якщо для інших країн показник варіював у межах [-19; 65,6], то тут він падав до -53,5, позаяк довіру до даного типу суб'єктів висловили лише 20,6% опитаних.

Довіра до журналістів була дещо нижчою — для ЄС у цілому показник дорівнював 15,8. З його значенням ситуація подібна до описаної вище: у 26 країнах-учасниках опитування він перебуває в рамках [-32,1; 52,7], тоді як для Греції він досягає -53. Хоча відмінність тут не настільки яскрава, але доволі помітна.

Стосовно соціальних медіа, доречніше говорити не про довіру до них як транслятора відомостей про війну в Україні, а радше про її відсутність. Загальний показник сягав -30,4, а його позитивне значення спостерігалось лише у двох країнах: Польщі (11,9) та Литві (5,6). Можна припустити, що в цих двох країнах, передусім у сусідній з Україною Польщі, через яку пройшла найбільша кількість біженців, у соціальних мережах відбувалось формування спільнот постраждалих від військових дій, де поширювались свідчення очевидців про них.

Таким чином, за показниками рівня довіри виокремлюються три групи джерел інформації про події в Україні: національні та європейські органи влади, які мають найвищий авторитет, громадські організації та журналісти, які мають дещо нижчу суспільну вагу, а також соціальні медіа, інформація від яких викликає суттєву недовіру. Тобто населення мало тим більшу довіру до певного джерела, чим достовірнішими були поширювані ним відомості, зокрема через підтвердження їх фактами й тими чи тими усталеними експертними процедурами.

Слід наголосити, що теоретично описані закономірності можуть відтворюватися в оцінках довіри до інформації зі вказаних джерел і з тих питань, що не стосуються подій в Україні. Однак з'ясувати це як на використаному у цій розвідці масиві даних, так, утім, і на даних інших досліджень у межах Євробарометра, не видається можливим через відсутність у них відповідних змінних.

Крос-культурні тренди рівня довіри до джерел однієї групи були подібними, а також певна схожість їм властива у двох перших групах, тоді як довіра до соціальних медіа мала суттєві відмінності.

Згідно з даними таблиці 2, найвищу довіру як до національних, так і до європейських органів влади як трансляторів даних щодо ситуації в Україні зафіксовано в таких країнах: Фінляндії, Португалії, Данії, Естонії, Швеції, Ірландії, Нідерландах, Литві. Також переважна частина населення довіряла європейським органам влади й у Мальті (таких на 58,8% більше, ніж тих, хто їм не довіряє), хоча місцева влада мала менший авторитет у цьому питанні (34,2 пункти). Натомість недовіра, подекуди суттєва, переважала на Кіпрі, у Греції та в Болгарії. В Угорщині, Словаччині та Словенії превалювала недовіра лише до органів

місцевої влади, тоді як до європейських організацій прислуховувалися значно більше.

Переліки країн, де населення тяжіло до того, щоб покладатися на дані громадських організацій і журналістів, вужчі, аніж щодо владних органів: для перших довіра перевищувала недовіру на 50 відсотків лише у Фінляндії, Португалії та Литві, а для других — тільки у Португалії та Нідерландах. А от недовіра до висвітлення війни в Україні громадськими організаціями панувала у вже згаданих Словаччині, Кіпрі, Словенії, Греції та Болгарії. Інформація, подана журналістами, викликає підозри як у щойно перелічених країнах, так і, на додачу, в Чехії, Італії та Угорщині.

Стосовно медіа, відзначимо спочатку два особливі кейси. Так, Литва виявилась єдиною країною, де наявний прийнятний рівень їхнього авторитету, однак і там населення приділяло значно більшу увагу іншим джерелам інформації. У Польщі довіра до соціальних медіа ще сильніше переважала недовіру, аніж у Литві, проте рівень довіри до інших суб'єктів там був суттєво нижчим, надто до органів місцевої влади.

З країн із найнижчим рівнем довіри до соціальних медіа (недовіра більша за 45 відсоткових пунктів) — Італії, Словаччині, Бельгії та Франції — у двох останніх довіра до інших джерел інформації щодо російсько-української війни була достатньо високою. В Італії спостерігався майже паритет довіри та недовіри до журналістів і достатній авторитет владних органів і громадських організацій. Нарешті, Словаччині притаманне домінування недовіри до відомостей про актуальні події в Україні за винятком незначної довіри до європейських органів влади.

Загалом, у низці країн домінувала недовіра до всіх перелічених джерел відомостей про війну в Україні, як-от на Кіпрі, у Греції та Болгарії. Трохи краща ситуація у Словенії та раніше згаданих Словаччині, де переважання довіри, хоча й незначне (у 5,5 та 2,9 пунктів відповідно) зафіксовано для європейських авторитетів. В Угорщині недовіра до місцевих органів влади, журналістів та соціальних медіа (–5; –22,4; –39,8 пунктів відповідно) поєднувалася із довірою до громадських організацій та європейських органів влади (14,9 та 23,3 пункти).

Водночас, виокремлювалася група країн із високим рівнем довіри до офіційних джерел інформації, утворена Фінляндією, Португалією, Данією, Естонією, Швецією, Ірландією, Нідерландами та Литвою, однак надійність інформації, наданої громадськими організаціями та журналістами, там все ж оцінюють нижче.

Таким чином, загалом для населення європейських країн проблематика російсько-української війни мала достатньо значну актуальність, хоча пасивні практики збирання інформації тут дещо переважали над їх осмисленням. На відміну від більш-менш гомогенного залучення європейців до ситуації в Україні, довіри до різних джерел даних властива суттєво менша крос-культурна однорідність. Так, відносну однаковість думок населення різних країн демонструвало хіба що у недовірі до соціальних медіа. Стосовно інших каналів інформації виокремлювалися групи країн з високою та низькою довірою до них, хоча

загальною тенденцією в оцінках даних національних та європейських органів влади, громадських організацій та журналістів все ж таки переважала довіра.

Діяльнісний аспект сприйняття війни в Україні населенням європейських країн

Грунтуючись на інформації про певні події, індивіди визначаються стосовно сценаріїв раціонального реагування на них. Доволі високий рівень інформаційного залучення населення європейських країн до подій в Україні спричинив підтримку дій ключових суб'єктів впливу на міжнародній політичній арені й тих заходів, які були анонсовані в межах ЄС. Водночас дані таблиці 3 унаочнюють тенденцію, згідно з якою підтримка головних заходів із протидії російській військовій агресії була нижчою, аніж задоволеність діяльністю ключових суб'єктів впливу. Якщо значення першої перебували у межах [1,69; 2,9], сягаючи по ЄС загалом 2,49, то у другій значення варіювали між країнами в діапазоні [2,67; 3,66], а в середньому по ЄС — 3,25 бала. У цілому підтримка дій ЄС у всіх країнах, крім Греції, перевищувала середнє значення шкали менш як на 1 пункт, тоді як задоволеність реакціями ключових акторів, навпаки, перевищила 1 пункт, подекуди тяжіючи до максимального значення шкали показника¹.

При цьому з'ясування мотивів не надто високої підтримки антиросійських санкцій на тлі суттєвого інформаційного залучення населення до подій в Україні, а також значного задоволення активністю окремих суб'єктів, спрямованою на її підтримку, потребує проведення спеціального дослідження. Наявний масив даних уможливує лише фіксацію цієї суперечності (табл. 3).

Загалом зв'язок між рівнем схвалення дій, запропонованих ЄС у відповідь на російську військову агресію, та задоволеністю реакціями на неї з боку головних суб'єктів виявився помірним (ρ Спірмена дорівнювало 0,450 по всьому масиву). Для порівняння: частота перегляду новин та частота їх обговорення були пов'язані суттєво більш тісно ($\rho = 0,605$ по ЄС загалом). Примітно, що сила зв'язку між показниками мала значні відмінності між країнами, коливаючись у діапазоні [0,119; 0,713]. Таким чином, категорії прибічників проголошеного ЄС курсу і тих, хто позитивно оцінював реакції ключових акторів на війну, різнилися за своїм складом і подекуди досить сильно. При цьому найбільші значення відповідного коефіцієнта кореляції між показниками спостерігалися здебільшого в тих країнах, де середні значення цих показників були найнижчими.

Як згадувалося раніше, у розглянутих країнах наявна доволі висока гомогенність як у схваленні низки ключових заходів, спрямованих на припинення російської агресії, так і в оцінках відгуку на події в Україні з боку окремих діячів.

Так, населення надавало приблизно однакового значення економічним санкціям проти РФ та російських олігархів, фінансовій підтримці України, військовій та гуманітарній допомозі, забороні мовлення в ЄС державних російських ЗМІ, прийому біженців з України. Вочевидь, європейці не диференціювали їх за важливістю і через те, що результативність певних санкцій може бути оцінена коректніше лише за їхніми наслідками через певний проміжок часу.

1 Обидва показники варіюють у межах (1; 4).

Таблиця 3

Оцінки населенням європейських країн дій стосовно війни в Україні

Країна	Підтримка заходів		Країна	Задоволеність діяльністю		ρ
	С	СВ		С	СВ	
Данія	2,9	0,64	Фінляндія	3,66	0,48	0,228
Фінляндія	2,82	0,55	Португалія	3,57	0,48	0,155
Польща	2,77	0,57	Польща	3,55	0,59	0,402
Румунія	2,76	0,71	Естонія	3,53	0,66	0,259
Литва	2,68	0,63	Литва	3,53	0,63	0,445
Нідерланди	2,67	0,61	Швеція	3,50	0,61	0,292
Швеція	2,62	0,65	Ірландія	3,49	0,64	0,264
Естонія	2,62	0,58	Мальта	3,46	0,56	0,119
Португалія	2,61	0,60	Данія	3,43	0,58	0,382
Німеччина	2,57	0,72	Нідерланди	3,40	0,59	0,177
Угорщина	2,56	0,58	Хорватія	3,37	0,63	0,361
Латвія	2,55	0,66	Румунія	3,30	0,67	0,413
Бельгія	2,53	0,69	Іспанія	3,29	0,64	0,308
Ірландія	2,52	0,70	Латвія	3,29	0,76	0,469
Франція	2,49	0,66	Німеччина	3,25	0,72	0,355
Мальта	2,45	0,57	Франція	3,21	0,68	0,380
Австрія	2,44	0,71	Бельгія	3,20	0,69	0,320
Іспанія	2,42	0,70	Італія	3,19	0,72	0,473
Чехія	2,42	0,67	Люксембург	3,16	0,77	0,548
Люксембург	2,39	0,76	Австрія	3,09	0,69	0,464
Хорватія	2,38	0,65	Чехія	3,08	0,72	0,558
Італія	2,32	0,70	Словенія	2,98	0,66	0,500
Словенія	2,3	0,68	Угорщина	2,97	0,71	0,280
Словаччина	2,22	0,76	Словаччина	2,83	0,82	0,713
Болгарія	2,12	0,65	Греція	2,82	0,77	0,684
Кіпр	2,01	0,70	Кіпр	2,75	0,74	0,627
Греція	1,69	0,73	Болгарія	2,67	0,80	0,621
По ЄС	2,49	0,70	По ЄС	3,25	0,72	0,450

Примітки: С — середнє значення показника;
СВ — стандартне відхилення показника;
 ρ — зв’язок між обома зазначеними показниками, ρ Спірмена;
кольором виділено країни з середнім значенням показника, меншим, ніж по ЄС у цілому.

Характер реагування на війну національних органів влади, ЄС, НАТО, ООН, США, громадян власної країни також приблизно рівною мірою задовольняв громадян, які не виокремлювали в цьому переліку жодного суб’єкта. Судячи з високої задоволеності такою поведінкою, респонденти вважали дії кожного з них оптимальними у ситуації, що склалася.

Щодо крос-культурних особливостей діяльнісного аспекту сприйняття російсько-української війни, то по кожному його показнику у дванадцяти з двадцяти семи країн-членів ЄС середнє значення виявилось нижчим, ніж по всьому масиву в цілому. Зокрема, дев’ять країн належали до обох таких переліків — це

Австрія, Чехія, Люксембург, Італія, Словенія, Словаччина, Болгарія, Кіпр, Греція. Серед цих країн у Австрії, Чехії, Люксембурзі, Словаччині та Словенії вже відзначалися й одні з найнижчих показників інформаційного залучення до подій в Україні. Тобто фактично населенню вказаної групи країн властиве певне відсторонення від ситуації.

Одні з найвищих показників і підтримки політики ЄС, і схвалення відповіді ключових суб'єктів впливу на війну зафіксовано у Фінляндії та Польщі, які межують з РФ, а отже, й населення цих країн доволі гостро відчуває важливість відсічі країні-агресорці. Подібні орієнтації властиві і для думок мешканців балтійських країн, де значення обох показників також вищі, ніж по ЄС загалом. Однак узгодженість цих орієнтацій у Фінляндії та Естонії виявилася не надто високою (ρ становило 0,228 та 0,259 відповідно), тоді як у Литви та Польщі — лідерів з інформаційного залучення до українських подій — вона була суттєво більшою (ρ сягало 0,445 та 0,402 відповідно).

Отже, як підтримці населенням європейських країн різних дій ЄС стосовно війни в Україні, так і схваленню реакцій окремих суб'єктів впливу була властива одноманітність. Водночас рівень підтримки політичного курсу ЄС не досягав рівня задоволення поведінкою окремих акторів. Крім того, загальним трендом тут була вища сила зв'язку вказаних показників у країнах, де їхні значення були нижчими.

Висновки

Загалом сприйняття населенням ЄС війни в Україні характеризується доволі високою інформаційною залученістю до подій, значною задоволеністю реакціями на них з боку головних суб'єктів впливу та підтримкою ключових заходів, спрямованих на протидію російській агресії. Вказані виміри мають не надто суттєві крос-культурні відмінності, тоді як довіра до різних джерел інформації доволі помітно варіює між країнами.

Сила зв'язку між активністю пошуку інформації та її обговоренням виявилася достатньо високою, тоді як підтримка політик ЄС та схвалення поведінки окремих акторів корелювали слабше, а значення відповідних коефіцієнтів кореляції суттєво різнилися між країнами. Разом із тим анонсовані ЄС заходи респонденти не розрізняли за значенням, так само як і відгук всіх перелічених суб'єктів на ситуацію вони оцінювали приблизно однаково.

Респонденти частіше шукали інформацію щодо перебігу російсько-української війни, аніж комунікували з оточенням з її приводу. Регулярність вказаних практик у населення країн ЄС не надто сильно різнилася: варіаційний розмах обох показників, виміряних за 5-бальною шкалою, був меншим за 1. Найвище інформаційне залучення до подій продемонструвало населення трьох країн — Італії, Литви та Польщі, дві останні з яких розташовані поруч з РФ та неодноразово згадувалися її посадовцями.

Максимально авторитетними джерелами інформації про війну в Україні опитані вважали європейські та місцеві органи влади, за якими слідували громадські організації, а завершували цей перелік журналісти. І нарешті, соціальним медіа здебільшого не довіряли.

У довірі населення різних країн до окремих джерел виокремилися два головні тренди. По-перше, поєднання достатньо високої довіри до владних органів з дещо нижчою довірою до громадських організацій і журналістів на тлі значної недовіри до соціальних медіа. По-друге, переважання недовіри до більшості або й до всіх перелічених джерел інформації.

Заходи, анонсовані ЄС після початку війни, загалом мали відчутну підтримку з боку населення, середні значення показника перевищували середнє значення 4-бальної шкали на 0,1–0,9 пунктів у всіх країнах, крім Греції.

Задоволеність реакціями ключових суб'єктів впливу була доволі високою, сягаючи щонайменше на 0,67 пункта за середнє значення 4-бальної шкали. Тобто рівень схвалення реакцій головних акторів виявився суттєво вищим, аніж офіційно проголошених певними з них дій.

Окреслені у висновках цієї розвідки закономірності унаочнюють низку суперечностей у сприйнятті війни в Україні населенням європейських країн. Описовий характер дослідження, ініційованого Європейською Комісією, уможливає лише порушення низки питань, для відповіді на які необхідне проведення додаткових студій. Зокрема, потребують подальшого вивчення чинники інформаційного залучення до подій в Україні, підтримка європейцями окремих дій, скерованих на припинення російської військової агресії, а також їхні крос-культурні особливості.

Джерела / References

Malysh, L. (2022). Social factors of the perception of armed conflicts by Ukrainian population on the eve of Russian aggression. [In Ukrainian]. In: Golovakha, Ye., Makeiev, S. *Ukrainian society in the conditions of the war*. Kyiv: NaUKMA. [= Малиш, Л. (2022). Соціальні чинники сприйняття збройних конфліктів населенням України напередодні російської агресії. В: Є. Головаха (ред.), Є. Макеєв (ред.). *Українське суспільство в умовах війни*. Київ: Інститут соціології НАН України.]

European Commission, Brussels (2022). *Flash Eurobarometer 506 (EU's Response to the War in Ukraine)*. GESIS, Cologne. ZA7871 Data file Version 1.0.0, DOI: <https://doi.org/10.4232/1.13919>.

Operational Data Portal (2023). *Refugees fleeing Ukraine (since 24 February 2022)*. Retrieved from: <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine>.

Lücke, M., Saha, D. (2019). *Labour migration from Ukraine: Changing destinations, growing macroeconomic impact*. German Advisory Group. Policy Studies Series [PS/02/2019]. Retrieved from: <https://www.german-economic-team.com/en/publication/labour-migration-from-ukraine-changing-destinations-growing-macroeconomic-impact/>.

Отримано / Received 12.03.2023

ЛІНА МАЛИШ

Війна в Україні у сприйнятті населення країн ЄС

У статті з'ясовується сприйняття російсько-української війни мешканцями країн ЄС та визначаються його крос-культурні особливості. Одержані висновки ґрунтуються на масиві даних соціологічного опитування «Відповідь ЄС на війну в Україні», проведеного компанією Ipsos European Public Affairs на замовлення Європейської комісії у квітні 2022 року. Генеральну сукупність дослідження становлять громадяни 27 країн-членів ЄС віком 15 років та старші (N = 26053).

У сприйнятті російсько-української війни виокремлювались інформаційний та діяльнісний аспекти. Перший включав індикатори інформаційного залучення (частоти пошуку та обговорення інформації про події в Україні) та довіри до різних джерел інформації (національних владних органів, європейських владних органів, громадських організацій, журналістів, соціальних медіа). Другий містив показники підтримки заходів ЄС (економічних санкцій проти РФ та російських олігархів, фінансової підтримки України, військової та гуманітарної допомоги, заборони мовлення в ЄС державних російських ЗМІ, прийому біженців з України) та схвалення реакцій окремих акторів (національних органів влади, ЄС, НАТО, ООН, США, громадян власної країни). Для країн у межах перелічених підгруп індикаторів було розраховано низку узагальнювальних показників.

Спільними характеристиками сприйняття війни у країнах ЄС були висока активність пошуку інформації про війну в Україні; доволі активне її обговорення з оточенням; помітний рівень підтримки ключових заходів ЄС, спрямованих на підтримку України; значна задоволеність реакціями з боку ключових акторів.

Довіра до різних джерел інформації була неоднаковою та помітно варіювала між країнами. Найбільш авторитетними джерелами виявились владні органи, яким поступались громадські організації та журналісти. Соціальні медіа здебільшого не зажили довіри. При цьому основними патернами довіри до різних джерел були, з одного боку, поєднання недовіри до соціальних медіа з доволі високою довірою до інших джерел, а з іншого — недовіра до більшості або й до усіх джерел.

Ключові слова: порівняльне дослідження; сприйняття війни в Україні; підтримка заходів ЄС; обізнаність про війну в Україні; довіра до різних джерел інформації про війну

LINA MALYSH

EU population's perception of the war in Ukraine

The article clarifies the EU population's perception of the war in Ukraine and identifies its cross-cultural features. The findings are based on the data of the survey "EU's response to the war in Ukraine", conducted in April 2022 by Ipsos European Public Affairs at the request of the European Commission. The target population of the study is the citizens of the European Union member countries, aged 15 years and over (N = 26053).

In the perception of the Russian-Ukrainian war, informational and activity-related aspects were distinguished. The first one included indicators of informational involvement (frequency of following and discussing news about the war in Ukraine) and trust in various sources of information (national authorities, European authorities, NGOs, journalists, and social media). The second one consisted of indicators of approval of measures announced by the EU (economic sanctions against Russia and Russian oligarchs, financial support to Ukraine, military and humanitarian aid, the ban on broadcasting in the EU of state-owned Russian media, welcoming in EU people feeling the war) and satisfaction with reactions of main actors (national authorities, the EU, NATO, UN, USA, citizens of own country). For cross-cultural comparison of various aspects of Russian-Ukrainian war perception, several macro indicators have been constructed.

Common characteristics of the war perception in EU countries were a high frequency of following news and discussing it with friends and relatives, approval of main EU measures aimed at supporting Ukraine; great satisfaction with the reaction of the main actors to the events in Ukraine.

People do not equally trust various sources of information and the ranking of sources according to their credibility has cross-cultural differences. The most reliable sources were national and EU authorities and fewer people trust NGOs and journalists. Social media were widely untrusted. At the same time, there are two main patterns of trust in various sources. The first one is a combination of distrust in social media with high trust in other sources. The second one is distrust in most or even all sources of information.

Keywords: comparative study; perception of the war in Ukraine; approval of EU measures; awareness of the war in Ukraine; trust in various sources of information about the war